

VIDI DECANUS

PRODZIEKAN

ds. Nauk

Katarzyna Krason
dr hab. prof. UŚ Katarzyna Krason

Łódź, 07.03.2016 r.

Dr hab. Iwona Janicka, prof. UŁ
Instytut Psychologii
Uniwersytet Łódzki

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Dominiki Ochnik

pt. „*Psychospołeczne konsekwencje bycia singlem u kobiet i mężczyzn*”,

napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Eugenii Mandal

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Dominiki Ochnik zatytułowana „*Psychospołeczne konsekwencje bycia singlem u kobiet i mężczyzn*”, podejmuje temat mieszczący się w obszarze psychologii społecznej. Problematyka dysertacji dotyczy coraz bardziej popularnego zjawiska społecznego jakim jest życie w pojedynkę. Stanowi ono alternatywę dla bliskich i trwałych związków emocjonalnych, które uznaje się za znaczące dla prawidłowego rozwoju człowieka, a nawet jego zdrowia. Stąd niezmiernie ważna jest ocena psychologicznych konsekwencji życia w pojedynkę dla kobiet i mężczyzn.

Wybór tematu uważam za ważny i w pełni uzasadniony. Jednocześnie należy podkreślić, że jest to temat nowy, ponieważ niewiele w tym obszarze jest badań zwłaszcza psychologicznych oraz trudny z uwagi na złożoność uwarunkowań życia w pojedynkę jak również brak jednoznacznej, precyzyjnej definicji singla, co wymaga przyjmowania wielu kryteriów przy doborze grupy badanej.

Dysertacja posiada prawidłową i typową dla prac doktorskich strukturę. Składa się ze wstępu, czterech rozdziałów teoretycznych, części empirycznej, bibliografii oraz aneksu. Kolejność rozdziałów jest przemyślana i uzasadniona. Ich treści zostały dobrze przedstawione. Głównym rozdziałom podporządkowane są ich części – podrozdziały, tworzące spójne całości i odnoszące się do ogólnej problematyki. Od strony formalnej praca spełnia standardy stawiane rozprawom doktorskim o charakterze empirycznym.

Część teoretyczna obejmuje ważne bloki tematyczne zawarte w czterech rozdziałach. Są one poprawne pod względem merytorycznym. Pierwszy odnosi się do warunków społecznych, które również stanowią o zmianach życia rodzinnego. Zatytułowany „WSPÓŁCZESNE PRZEMIANY RODZINY” pokazuje rodzinę w ujęciu socjologicznym. Doktorantka prezentuje zmieniające się wzorce rodziny na świecie i alternatywne ich formy, odwołując się do zjawiska konstruktywizmu społecznego.

W rozdziale drugim – „ŻYCIE W POJEDYNKĘ JAKO ALTERNATYWNA FORMA ŻYCIA RODZINNEGO” Autorka przedstawia tło historyczne i współczesne osób żyjących w pojedynkę. Dalej definiuje pojęcie singla, podaje typologie singli, ich tożsamość i percepcję społeczną. Bardzo dokładnie analizuje problemy związane z określaniem singla, czego wyrazem jest przegląd definicji z uwagi na różne ich kryteria, co ostatecznie zostało dobrze zaprezentowane w tabeli 1 (str. 34). To bardzo udana próba porządkowania kryteriów definicyjnych, potwierdzająca złożoność i różnorodność rozumienia tego pojęcia. Moim zdaniem tabela 1 stanowi trafne podsumowanie podrozdziału 2.4. „Charakterystyka singli - główne kryteria definicyjne”. Czy nie powinna być zatem zamieszczona właśnie w tym podrozdziale zamiast w kolejnym - 2.5. „Typologie osób żyjących w pojedynkę”?

Rozdział II jest bardzo obszerny. Zawarto w nim 9 podrozdziałów i w sumie 12 podporządkowanych im części. Niektóre z nich – zbliżone tematycznie można byłoby połączyć i nadać jeden tytuł. Dotyczy to takich podrozdziałów jak 2.3. – „Singiel jako pojęcie naukowe”, 2.4. „Charakterystyka singli – główne kryteria definicyjne” i 2.6. „Problemy definicyjne pojęcia singiel”. Podobna uwaga formalna odnosi się do części zawartych w podrozdziale 2.7.- „Przyczyny życia w pojedynkę”. Opisano tu wszystkie możliwe przyczyny bycia singlem, które zostały wyszczególnione w 9 punktach. Świadczy to o bardzo dobrej znajomości tej problematyki i literatury z nią związanej. Niektóre jednak z części, tego podrozdziału, niepotrzebnie zostały potraktowane jako oddzielne. Np. treści, zamieszczone w części 2.7.1 - „Przyczyny życia w pojedynkę w różnych podejściach psychologicznych”, mają bowiem charakter ogólny, przeglądowy i pasowałyby jako wprowadzenie uwzględnione w podrozdziale 2.7.- „Przyczyny życia w pojedynkę”. Dalsze dwie części 2.7.6 - „Negatywne doświadczenia w relacjach” i 2.7.7.- „Zakres doświadczeń w relacjach i kompetencje relacyjne” również można byłoby połączyć. Dodatkowym argumentem za połączeniem, zbliżonych tematycznie części, jest ich niewielka objętość. Niektóre z nich nie osiągają nawet jednej strony (np.: 2.7.1.; 2.7.4.; 2.7.6). Ponadto taka modyfikacja struktury pracy spowodowałaby bardziej przejrzysty jej układ.

Ważną i zdecydowanie nową problematykę rozpatruje Doktorantka w podrozdziale 2.8. zatytułowanym „Tożsamość społeczna osób żyjących w pojedynkę”. Jest to temat ujmowany głównie w kontekście socjologicznym, ale ważny również pod względem psychologicznym. Autorka odwołuje się do różnych teorii tożsamości, wyróżnia i charakteryzuje społeczną ale i osobistą tożsamość. Rozważa, wciąż dyskutowany problem, trwałości i tymczasowości tożsamości singla oraz uwarunkowań kulturowych stanowiących o samoocenie, wykluczeniu społecznym i jakości życia w pojedynkę. Doktorantka wskazuje na znaczenie oceny społecznej w konstruowaniu się roli singla.

W rozdziale trzecim – „PŁEĆ JAKO KONSTRUKT SPOŁECZNY”- znalazły się, ważne dla tematu pracy, zagadnienia dotyczące stereotypów płci, schematów płciowych oraz społecznych ról płciowych. Doktorantka słusznie podkreśla, że definiowanie płci wciąż utrzymuje kierunek tradycyjny i dychotomiczny. Pokazuje również jak stereotypowe ujmowanie ról płciowych skutkuje nierównym a bywa, że dyskryminującym funkcjonowaniem kobiet i mężczyzn w obszarach rodzinnym i zawodowym. Ostatecznie uznaje, że wspomniane stereotypy decydują również o konsekwencjach życia w pojedynkę.

Rozdział czwarty – „FUNKCJONOWANIE PSYCHOSPOŁECZNE OSÓB ŻYJĄCYCH W POJEDYNKĘ W ŚWIETLE DOTYCHCZASOWYCH BADAŃ”- uwzględnia kluczowe zmienne psychologiczne, które wpisują się w jakość funkcjonowania singla. Doktorantka szczegółowo scharakteryzowała i dokonała przeglądu badań odnoszących się do takich wymiarów psychologicznych, związanych z funkcjonowaniem singli, jak: poczucie osamotnienia, satysfakcja z życia, samoocena, seksualność. Dobrze argumentuje, że wspomniane zmienne może określać płeć biologiczna i psychologiczna oraz cykl życia singla. Nawiązując do dotychczasowych badań uzasadnia, że o zadowoleniu z bycia singlem decydują etap jego życia oraz percepcja społeczna. Rozdział bardzo dobrze przygotowany. Uwaga odnosi się jedynie do części 4.2.1 zatytułowanej „Satysfakcja i zadowolenie z życia wśród singli i małżeństw”. Tytuł uważam za niefortunnie sformułowany. Ponadto, w tej części, Doktorantka przywołuje wyniki badań dotyczące szczęścia i dobrostanu. Odnosi się wrażenie, że jednakowo, zamiennie traktuje pojęcia takie jak: satysfakcja, zadowolenie, szczęście, dobrostan, co raczej odpowiada wiedzy potocznej, a przecież są one różnie ujmowane - definiowane w literaturze naukowej (socjologicznej, psychologicznej, filozoficznej, medycznej).

Pomijając uwagi formalne, które odnoszą się głównie do struktury pracy, a oceniając przede wszystkim treści zawarte w poszczególnych rozdziałach należy zaznaczyć, że część teoretyczna została bardzo wnikliwie potraktowana. Doktorantka, odwołując się

do polskiej i światowej literatury przedmiotu, pokazała jak wiele czynników może określać funkcjonowanie osób żyjących w pojedynkę. Wyczerpująco przedstawione i odpowiednio dobrane treści stanowią dobrze przygotowane wprowadzenie do badań własnych a jednocześnie uzasadniają ich znaczenie.

W części empirycznej zostały wyróżnione wymagane jej obszary tj. cel badań, metodologia, rezultaty badań własnych oraz dyskusja wyników.

Doktorantka prawidłowo sformułowała cel badań oraz pytania i hipotezy badawcze. Dobrze opracowała model badań własnych. Zbadła wybrane zmienne odpowiednio dobranymi narzędziami takimi jak: Skala Poczucia Samotności UCLA III (Russell, 1996) w adaptacji Autorki dysertacji, Skala Satysfakcji z Życia SWLS (Diener, Emmons, Larson, Griffin, 1985) w adaptacji Z. Juczyńskiego, Wielowymiarowy kwestionariusz Samooceny MSEI (O'Brien, Epstein, 1986) w adaptacji D. Fecenec, Wielowymiarowy Kwestionariusz Seksualności MSO (Snell i Fisher, Walters, 1993) w adaptacji Doktorantki, Inwentarz Oceny Płci Psychologicznej IPP (Kuczyńska, 1992), Wielowymiarowy Inwentarz Stylów Zachowań Interpersonalnych (Stanik, 2009), Kwestionariusz Kompetencji Interpersonalnych ICQ (Buhrmester, Furman, Wittenberg, Reis, 1988) w adaptacji Doktorantki, Skala Przekonań Romantycznych RBS (Sprecher, Metts, 1989) w adaptacji Doktorantki, Inwentarz Zastępczych Interakcji Społecznych SSQ – narzędzie opracowane przez z Doktorantkę, Zadowolenie z Życia w Pojedynkę w perspektywie czasowej – narzędzie autorskie - Doktorantki oraz ankietę. Należy zaznaczyć, że Doktorantka dokonała adaptacji trzech metod i opracowała, poza dobrze skonstruowaną ankietą, dwa własne narzędzia badawcze. Przy doborze grupy badanej - singli, uwzględniła wiele istotnych kryteriów związanych z definiowaniem singla takich jak: wiek, okres życia w pojedynkę, miejsce zamieszkania, brak związku trwałego, wcześniejsze związki. Ostatecznie wybrała 196 osób (123 kobiety i 73 mężczyzn). Charakterystykę grupy badanej przeprowadziła bardzo odpowiedzialnie zwracając uwagę na: przyczyny życia w pojedynkę, identyfikację z kategorią społeczną singli, postawę wobec tej kategorii społecznej, dążenie do bycia w bliskim związku. Te zmienne zostały ocenione dla kobiet i mężczyzn. Organizacja i przebieg badań nie budzą zastrzeżeń.

Kolejne rozdziały poświęcono analizie wyników badań własnych. Wyniki zostały właściwie przedstawione w odpowiednio skonstruowanych 87 tabelach i zaprezentowane na 58 wykresach. Dodatkowe analizy i bardziej szczegółowe dane zawarto w aneksie (33 tabele i 32 wykresy). Uwzględniono bogaty zestaw zmiennych psychologicznych obejmujących możliwe i odpowiednie charakterystyki singli. Można je podzielić na indywidualne (samoocena, płć psychologiczna, seksualność, satysfakcja życia) oraz relacyjne

(kompetencje interpersonalne, style funkcjonowania interpersonalnego, przekonania romantyczne, zastępcze interakcje społeczne). Wspomniane zmienne zostały ocenione w odniesieniu do płci biologicznej i psychologicznej oraz stażu życia w pojedynkę.

W zaprezentowanym modelu równań strukturalnych (s. 252) Doktorantka pokazała, które z czynników mogą być znaczące dla zadowolenia z życia w pojedynkę oraz poczucia samotności. Oceniając natomiast zaproponowany model teoretyczny (s.117) nasuwa się pytanie czy wyróżnionych czynników nie można traktować również jako przyczyn życia w pojedynkę?. Innymi słowy - czy nie selekcionują one osób do życia w pojedynkę? Należy zaznaczyć, że dopiero staż bycia singlem w pełni upoważnia do wskazania na konsekwencje takiego stylu życia. Doktorantka przy interpretacji wyników dotyczących okresu życia w pojedynkę również przyznaje, że „*analizowane wymiary psychologiczne nie wynikają bezpośrednio z życia w pojedynkę, ale stanowią indywidualną charakterystykę*” (s.267). Wydaje się więc, że temat dysertacji jest obszerniejszy od zakładanego. Zawiera bowiem nie tylko konsekwencje życia w pojedynkę takie jak zadowolenie i poczucie samotności, ale również wyczerpującą charakterystykę psychologiczną żyjących w pojedynkę kobiet i mężczyzn.

Analiza wyników została przemyślana oraz prawidłowo i starannie przeprowadzona. Wykorzystano odpowiednio dobrane metody opracowania statystycznego danych - test H. Kruskala-Wallisa, test U Manna-Whitneya, test t-Studenta, korelacje Spearmana, analiza regresji liniowej metodą krokową, analiza skupień, jednoczynnikowa analiza wariancji – ANOVA, metoda modelowania równań strukturalnych.

W części poświęconej DYSKUSJI WYNIKÓW Doktorantka dokonała oceny wyników badań własnych w perspektywie dotychczasowych oraz omawianych wcześniej stanowisk teoretycznych. Bogaty materiał empiryczny, zawarty w dyskusji wyników, został uporządkowany w podrozdziałach tematycznych. Ostatni z nich wskazuje na możliwości wykorzystania uzyskanych wyników w praktyce psychologicznej. Wnioski wyprowadzone z badań budzą zaufanie. Ich omówienie i interpretacja psychologiczna jest dojrzała.

Pracę kończy obszerna bibliografia (567 pozycji) i aneks. Bibliografia obejmuje dobrze dobrane pozycje polskie i obcojęzyczne opracowane zgodnie z wytycznymi APA-6. Z kolei w Aneksie zawarto analizy normatywności rozkładu zmiennych, dodatkowe wyniki z badań własnych oraz narzędzia badawcze.

Ostatecznie uznaję, że przedłożona praca doktorska opisuje i weryfikuje ważne, nowe i trudne, z uwagi na złożoność uwarunkowań, zagadnienie. Stanowi oryginalne rozwiązanie podjętego problemu naukowego. Spełnia podstawowe wymogi formalne i merytoryczne.

Na uwagę zasługuje przejrzystość, dobrze sformułowana koncepcja badań, umiejętność posługiwania się warsztatem naukowym oraz kreatywność badawcza. Upoważnia mnie to do stwierdzenia, że oceniana dysertacja spełnia warunki określone w art. 13.1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki określone dnia 14 marca 2003 roku (Dz. U. z 2014 r., poz.1852 ze zm.). Na tej podstawie mam zaszczyt zwrócić się do Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, z wnioskiem o dopuszczenie mgr Dominiki Ochnik do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK
ZAKŁADU PSYCHOLOGII SPOŁECZNEJ
I BADAŃ NAD RODZINĄ UŁ
i. Jankiel
prof. nadzw./dr hab. Iwona Jankiel